

Följder av mobbning

Per Borgå, med.dr, Akademin för trauma och kultur

Konferens på Kalmar teater den 25.1.2011

Galleri Monica Strandberg

Röda korsets center för torterade

- ▶ Startade i mitten av 80-talet
- ▶ Tog emot torterade flyktingar från olika länder
- ▶ Posttraumatiskt stressyndrom – introducerat i USA efter Vietnamkriget (DSM-III, APA 1980)
- ▶ Karaktäriseras av påträngande minnen, undvikande beteende och en nervös överretbarhet
- ▶ Orsakas av "En händelse utanför normal livserfarenhet": Fokus på krig, tortyr och katastrofer

Posttraumatisk stressyndrom (PTSD)

- ▶ A-kriteriet: En händelse utanför normal livserfarenhet ("outside the realm of normal human experience")
- ▶ B-kriteriet: Påträngande minnen (Intrusion)
- ▶ C-kriteriet: Undvikande (Avoidance)
- ▶ D-kriteriet: Nervös överretbarhet (Hyperarousal)

Befolkningsundersökningar

- ▶ Befolkningsundersökningar kom först i USA – visade på prevalenssiffror i befolkningen på 5 – 10%
- ▶ Undersökningar i Norge har hamnat på 8% såväl i Oslo som i Lofoten
- ▶ En undersökning i Sverige ger en livstidsprevalens på 5.6%
- ▶ De händelser som kan ge PTSD har upplevts av de flesta av oss; en betydande minoritet har upplevt flera
- ▶ Utanför normal livserfarenhet??

A-kriteriet har reviderats

- ▶ Varit utsatt för en händelse som inneburit hot mot livet eller att allvarligt skadas
- ▶ som direkt offer, som vittne eller som anhörig
- ▶ I samband med detta reagerat med rädsla, hjälplöshet och skräck
- ▶ (Tiden som man exponeras spelar roll, upprepade trauman ger större effekt än enstaka)

Förnekande

- ▶ Det finns i vår kultur ett förnekande av trauma
- ▶ Trauma utmanar vår idylliserade världsbild
- ▶ Förnekandet finns inte bara hos privatpersoner, det finns hos behandlare och terapeuter, hos arbetsgivare, hos försäkringsbolag, hos myndighetspersoner som försäkringskassan och i våra rättsinstanser
- ▶ Om vi blundar är vi i någon mån medskyldiga

Ett fall av mobbning

Några gemensamma drag

- ▶ Någon pådrivande – många medlöpare
- ▶ Ambitiös, ofta karaktärsfast person för vilken arbetet betyder mycket
- ▶ Passiv ledning
- ▶ Förnekande av vad som pågår – mobbning nämns inte
- ▶ Individen förnekar själv, biter ihop – inser först småningom
- ▶ Ofta någon annan som nämner saker vid deras rätta namn
- ▶ Psykiska följdtilstånd tas som intäkt för fortsatt mobbning; "Du borde ta och vila upp dig litet"

En livshotande händelse?

- ▶ ”Det kändes som dom ville ta livet av mig”
 - ▶ I olika sammanhang känt sig direkt hotad
 - ▶ Känt sig utesluten, förnekad som person, negligerad, bortglömd: Socialt tillintetgjord som person
 - ▶ Identiteten slås i spillror, självförtroendet försvinner
 - ▶ Varit beredd att ta sitt eget liv
 - ▶ Långvarigheten i utsattheten
-
- ▶ Den diagnostiska manualen talar inte bara om livshotande händelser utan också faran för att allvarligt skadas och om hjälplösheten. Alla som varit mina klienter har allvarligt skadats. Många befinner sig långvarigt i en Kafkaliknande situation av vanmakt.

Sjukdomsspektrum hos mobbade

- ▶ Ett tabubelagt ämne – svårt att tala om: Förnekandet i omgivningen gör att man blir socialt isolerad
- ▶ Man blir upptagen med den kränkning man utsatts för
- ▶ Alla har svåra psykiska problem
- ▶ Problemen tenderar att bli kroniska
- ▶ De flesta uppfyller kriterierna för posttraumatiskt stressyndrom; men få får diagnosen i vården
- ▶ Många har depression
- ▶ Nästan alla har haft allvarliga suicidtankar
- ▶ Några omsätter suicidtankar i handling – osäkra beräkningar
- ▶ Få kommer tillbaka i arbete; i sådant fall något som inte relaterar till deras tidigare yrke
- ▶ Kroppslig sjuklighet ökar: Framförallt smärtproblematik, men också andra psykosomatiska besvär (högt blodtryck, hjärtinfarkt, infektionskänslighet etc.

Följdränkningar ger retraumatisering

- ▶ Facket ställer sig ofta på majoritetens sida eller vill hålla sig väl med arbetsgivaren
- ▶ Företagshälsovården har ofta skaplig förståelse, men agerar på arbetsgivarens villkor
- ▶ Psykiatrin förstår dåligt problematiken; behandlar symptomen, lägger därmed problemet på individen
- ▶ Arbetsskadeförsäkringen; behandlar psykisk arbetsskada på annat sätt än fysisk. Parterna bekostar försäkringen, därför restriktiv hållning
- ▶ Arbetsmiljöverket – driver inte enskilda ärenden och är till liten hjälp: Bevakar dåligt den lagstiftning som finns sedan 1993.
- ▶ Försäkringskassan förnekar problematiken; försäkringskassans läkare okunniga om PTSD
- ▶ Förvaltningsrätten, Kammarrätten lutar sig på FK:s läkare
- ▶ Rättsliga instanser är dåligt insatta i problematiken och lyssnar på dem som har de juridiska resurserna

Rättsligt förnekande stöder sig ofta på

- ▶ Undantagsregeln när det gäller psykosocial arbetsmiljö: "bristande uppskattning" etc. täcks inte av arbetsskadeförsäkringen
- ▶ Den kränkande särbehandlingen ska ha varit "klandervärd"
- ▶ FK-läkaren som förnekar diagnostiken; "kan bara få PTSD om man varit med om krig eller tortyr"
- ▶ FK-läkaren som lyfter fram "konkurrerande skadeorsaker" (Ingen går in i arbetsskadeförsäkringen som ett ofött barn: Det kan finnas tidigare besvär eller tidigare trauman)
- ▶ FK-läkaren som påpekar att beskrivningen i tidigare läkarutlåtande och i patientens beskrivning inte stämmer överens
- ▶ "Kränkning är något subjektivt"

EU: Europeiska arbetsmiljöbyrån

- ▶ Faktablad 23 om mobbning: "Posttraumatisk stress med liknande symptom som efter andra traumatiska upplevelser, exempelvis katastrofer eller överfall, är också vanligt bland mobbningsoffer"

Vad säger forskningen om hälsokonsekvenser?

- ▶ Flertal vetenskapliga artiklar visar att mobbning kan ge PTSD (Kreiner B et al 2008, Tehrani N 2004, Berge Mathiesen & Einarsen 2004)
- ▶ Sullivan MG (2008) visar på 15 ggr ökad risk för suicid baserat på en studie av 36000 fransmän.
- ▶ Flertal artiklar pekar på ökad risk för depression, ångest och psykosomatiska sjukdomar
- ▶ Fysiska hälsan påverkas t ex 2 ggr ökad risk för hjärtinfarkt (Kivimäki et al 2003).

Ekonomiska konsekvenser av arbetsplatsmobbning

- ▶ 9 % av arbetstagare uppger att de varit mobbade (AMV 2006, Europeiska Arbetsmiljöbyråns Faktablad).
- ▶ Fler har bevittnat mobbning. Mobbning drabbar såväl dem som mobbas liksom dem som bevittnar mobbning.
- ▶ Mobbning minskar produktiviteten (Jonson 2009)
- ▶ Mobbning ökar risken för sjukskrivning och långtidssjukskrivning 1,5 ggr (Kivimäki 2000, Vingård 2005)
- ▶ Ökad sjuklighet medför ökade vårdkostnader (se tidigare bild!)
- ▶ Tjänstemän använder allmänna medel för att "köpa ut" personer som blivit mobbade

Mobbning är ett folkhälsoproblem

- ▶ PTSD finns hos ca 5 % av befolkning
- ▶ Vuxenmobbning är en bidragande orsak till detta problem
- ▶ Vuxenmobbning leder också till depression och psykosomatisk sjuklighet
- ▶ Vuxenmobbning ger ökad sjukfrånvaro
- ▶ För varje mobbad finns en osund arbetsplats, där medarbetarna vantrivs och är rädda för att bli nästa offer
- ▶ För varje mobbad finns 10 anhöriga och vänner som påverkas negativt
- ▶ Mobbning leder till ett (okänt) antal självmord årligen
- ▶ För varje självmord finns 10 som allvarligt övervägt självmord
- ▶ Självmord hos en förälder är en stark prediktor för psykisk ohälsa i nästa generation

Liksom med tortyroffer finns vissa motsatspar som upprepas

- ▶ Rätt contra makt
- ▶ Retorik contra verklighet
- ▶ Att blunda contra att se – och att lyssna...

Frågor?